

بەھارات؛ تامى تالى ريگەپەكى بۇ عىراق!

13-09-2023

نوسەرەكان

زريان رۇژھەلاتى

كورتە : راگەياندىنى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پىرۇژەى ريگەى گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستنهوهى ئاسيا و ئەوروپاى لەسەر ھەلچنى بوو. راستىيەكەى، پىرۇژە گەورە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەوئەندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بووبىت كە واىكردبى، عىراق لە دەرەوهى بازنەى پىرۇژە نوپىيەكەى بەستنهوهى ئاسيا بە ئەوروپاوه بىت كە لە دوايىن كۆبوونەوهى G20 دا راگەيىندرا.

راگەياندى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پۈۋەي رىگەي گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستىنەۋەي ئاسيا و ئەوروپا لەسەر ھەلچى بوو. راستىيەكەي، پۈۋەي گەۋرە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەۋەندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بوۋىت كە واىكرىبى، عىراق لە دەرەۋەي بازىنى پۈۋەي نوپىيەكەي بەستىنەۋەي ئاسيا بە ئەۋروپاۋە بىت كە لە دوابىن كۆبوۋنەۋەي 20G دا راگەيىندرا.

رىگەي بەھارات

ھەريەك لە ولتاتانى ھىندىستان، سەۋدىيە، ئىمارات، ئوردن، ئىسرائىل، ئىتالىا و فەرەنسا بە پالپىشتىي ئەمىرىكا رىككەۋتوون تاۋەكو نىكەي دوو مانگى دىكە بە كىردەۋە پلانى كاركرىد لەسەر رىگەي بەھارات دابىن كە لە دوو بەش پىكىدىت. كۆرىدۇرى ئابوورى ھىندىستان- رۇۋەھەلتى نىۋەپاست- ئەۋروپا(بەھارات) لە سەرەتا ھىندىستان و ولتاتانى خەلىچ بە يەك دەبەستىتەۋە كە ئەمە بەشى رۇۋەھەلتەكەيەتى و دواترىش، لە بەشى دوۋەمدا كە بەشى باكۋورە، بە سەۋدىيە و ئوردندا دەرۋاتە بەندەرى خەيفا لە ئىسرائىل و لەۋىشەۋە، لە رىگەي ئاۋىيەۋە بەرەۋە ئەۋروپا مل دەنىت.

بە بەراورد بە دەستپىشخەرىيەكەي چىن بۇ رىگەي ئاۋرىشىمى نوئ- Belt and Road Initiative - كە تائىستا 149 ولتات تىيدا بەشدارن، ژمارەي ولتاتانى بەشدار لە رىگەي بەھارات كەمن، بەلام ئابوورى و ئاسايشەكەيان بەھىزترە. كۆي ئابوورى 8 ولتەكەي رىگەي بەھارات بە ئەمىرىكاشەۋە، سەرووي 42 ترىليۇن دۆلارە لە 105 ترىليۇن دۆلارەكەي ئابوورى ھەموو **جىھان**. ئەمە بىجگە لەۋەي كە لەرووي سەربازىيەۋە ھەندىكىان ئەندامى ناتون يان ھاۋبەشى ئەۋ رىكخراۋەن و ئەمىرىكاش ۋەك گەۋرە ھىزدارەكەي جىھان لەپىشتانە. ھەرچەندە ھەريەك لە سەۋدىيە، ئىمارات و ئىتالىا لە پۈۋەكەي چىنىشدا **بەشدارن**، بەلام بە ناۋەندبوۋنى ھىندىستان لە پۈۋەي بەھارات كە رىكەپەرىكى چىنە، ھەرۋەھا پالپىشتىي ئەمىرىكاش لە پۈۋەكە، لەگەل ئەگەرى كىشانەۋەي ئىتالىا لە پۈۋەكەي **چىن**، واياكرىدۋە كە ھەندىك، رىگەي بەھارات ۋەك ئەلئەرناتىقىكى دەستپىشخەرىيەكەي چىن لە 2013 سەير بىكەن. بە تايبەت كاتىك كە ئەم پۈۋەيە لەگەل رىككەۋتوونى ئابراھام لە 2020 و دامەزاندنى گروپى I2U2 لە 2021 پىكەۋە سەير بىكەن كە گروپىكى ھاۋكارىي نىۋان ھىندىستان، ئەمىرىكا، ئىمارات و ئىسرائىلە. راستىيەكەي بەھۇي تىكەلۋىي ئابوورى جىھان بە يەكترى و رۆلى چىن لەۋەدا، ئەستەمە لانىكەم جارى، ئەۋ پۈۋەيە بتوانىت چىن لە ئابوورى جىھان ۋەدەر بىت، بەلام دەتوانىت ۋەك فاكترىكى گىرنگ لە بالانسى جىۋپۆلەتىكى جىھاندا دەۋرى ھەبىت.

خەونى رىگەكان لە عىراق

عىراق لە دىسىمبەرى 2015دا بوۋەتە ولتاتىكى ئەندام لە دەستپىشخەرىيەكەي **چىن** (BRI). لە سەردەمى مستەفا كازمىشدا پۈۋەي شامى نوئ زياتر لە گۆرئ بوو كە خوازىارى تىكەلۋىيەكى زياترى عىراق، ئوردن و مىسر و گەبىشتن بە ئەۋروپا بوو. ھەلبەت ناسەقامگىرى نىۋوخۇي و بە دىارىكراۋى گىزىيەكانى نىۋان لايەنە شىيەيەكان، بالادەستى دىدگاي پان ئىسلامىستى شىيەي بەسەر بەرۋەۋەندىيە ئابوورى و سىياسىيەكانەۋە، واىكرىد كە بەخشكىي پۈۋەكەي مستەفا كازمى لەسەر شامى نوئ لەبىرىكرىت يان لانىكەم ۋەك جاران گىرنگى پىنەدرىت.

مەممەد شىيە سەۋدىيە، سەۋكەۋەزىرانى عىراقىش دۋاي ھاتنە سەركار، كۆنگرەيەكى بۇ رىگەي گەشەپىدان رىكخست و نوپنەرانى چەند ولتاتىكى درۋاسى بۇ بانگىرد و دواترىش چەندىن جار جەختى لەۋە **كىردۋە** كە ئەۋ پۈۋەيە عىراق بەرووي جىھان دەكاتەۋە و رۇۋەھەلت و رۇۋئاۋاش بە يەك دەبەستىتەۋە. بىگومان جىگرتن لە پۈۋەيەكى گەۋرەي ژىرخانى كە رۇۋەھەلت و رۇۋئاۋا بە يەك بەستىتەۋە دەستكەۋتى گەۋرەي ئابوورى و سىياسىش بۇ عىراق دەبىت، بەلام دەشنى راگەياندى كۆرىدۇرى بەھارات ئەۋ خەۋنەي تىكداپىت.

بەرلەۋەي كۆرىدۇرى بەھارات رابگەيىندرىت، ئەمىرىكا، ھىندىستان، ئىسرائىل و ئىمارات لە سالى 2021دا گروپى I2U2 يان دروستكرىد كە لە چەندىن بواری جىجىادا ھاۋكارىي يەك **دەكەن**. لە 2020-ۋە بە رىككەۋتوونى ئابراھام كار لەسەر ئاسايشەكەي پەيوەندىيكانى عەرەب - ئىسرائىل دەكرىت. بىجگە لەۋە، ھەريەك لە فەرەنسا و ئەمىرىكا ئامادەي سەربازىي خۇيان لە كەنداۋ بەھىزتر كىردۋە، بەلام عىراق لە كاتىكدا باسى رىگەي گەشەپىدان دەكرا كە دەيان گروپى چەكدارىي جىا جىا لەسەر وپىستگەكانى ئەۋ رىگايە بلان و تەنانەت نەيتۋانىۋە رىككەۋتوونامەي شىنگال جىبەجى بىكات كە ھاۋشانى ئاسايشى دەشتى نەبەۋا، پىداۋىستىيەكى ھەرە لەپىشى دروستكرىدى ئەۋ رىگەيەن. بىجگە لەۋە، نەك تەنيا ھەۋلدىرا بۆتەۋەي بە پاساۋى تەكنىكى ھەرىمى كوردستان لەۋ پۈۋەيە دووربىرىتەۋە، بەلكو ئەۋ

ئایدىيەش بەھىزىبوو كە عىراق دەتوانىت بەھۆى پىرۇزەى وەھاوە ھەرىمى كوردستان لاوازىر بىكات كە بىشك ئوھش واتاى ناسەقامگىرى لە ماوھى درىزخايەن دەدات. بەگىشتى ناسەقامگىرىيەكانى سىستىمى سىياسى كە وادەكات لەنىوان فىدرالىي و ناوھىندىبووندا بىت و بىروا، مەترسى گەورە بۇ ئو جۇرە پىرۇزەىە دروست دەكەن. ئەمە بىجگە لەوھى كە ئەگەرى مەملانىي وئاتانى ناوچەكەش دەتوانىت كارىگەرى لەسەر ئەم پىرۇزەىەى عىراق دابنىت.

كۆتايى

بىگومان تەنبا ھەبوونى رىگە و شوپىن بۇ گواستەوہ بەس نىيە بۇ ئوھى وئاتىك لە كۆرىدۆرىكى نىودەولەتىدا جى بگىرىت، بەلكو تىوانستى دابىنكىردنى ئاسايش و سەقامگىرى شەرتىكى دىكەى ئەم كارەىە. پىدەچىت عىراقىش بە ھەبوونى دىمەنى موشەكە وەخت و ناوھىتەكانى گرووپە چەكدارەكان، گىزى نىوخۆى شىعى، ناكۆكى قىوول لەگەل ھەرىمى كوردستان و ناروونى داھاتووى پەيوەندىيەكانى لەگەل ئەمرىكا، ھەروھە بەھەبوونى كۆمەلىك پىرسى چارەسەرنەكراوى سوننەكانەوہ، نەبووىتە جىگەى سەرنج بۇ زۆرىك لە لاىەنەكانى كۆرىدۆرى بەھارات.